

Een toepasselijke vergissing

Buiten is het gelukkig al weer te merken (althoewel het op het moment dat ik dit schrijf ineens weer sneeuwt) dat het voorjaar in aantocht is. In mijn tuin is een van de eerste tekenen die daarop wijzen het uit de grond omhoog komen van de punten van de opgerolde bladeren van de Gevlekte aronskelk (Arum maculatum). Als je goed kijkt zie je de vlekjes er al op zitten. De Nederlandse naam van deze plant is een verbastering van het Latijnse Arum. De herkomst en betekenis van dit woord zijn niet geheel duidelijk. Het waarschijnlijkste is het dat het afgeleid is van het Griekse woord aros dat nuttig betekent. Dit zou dan duiden op de knollen van deze plant die gegeten werden.

De Nederlandse naam van deze plant wordt meestal in verband gebracht met Aäron, de broeder van Mozes. In hoofdstuk 17 van het boek Numeri van het Oude Testament wordt beschreven hoe God Aäron verkoos boven de andere vorsten van Israël door aan zijn staf in één nacht bloesem te doen ontspringen en amandelen te doen rijpen. De staf van de andere vorsten bleven dor.

Wie de bloeiwijze in de vorm van een staafvormige bloeikolf met later daaraan de rode bessen wel eens gezien heeft kan zich voorstellen dat de Aronskelk ook wel Aronsstaf genoemd wordt.

Alhoewel dus de relatie die in het Nederlands gelegd wordt tussen de Latijnse naam Arum en Aäron op een misverstand berust is de vergissing wel zeer toepasselijk. Ook is een zinnebeeldiger aanduiding als het opkomen van de staf van Aäron voor het naderende voorjaar nauwelijks denkbaar.

A.J. Lever

Verslag van de maandelijkse bijeenkomst

Te Heerlen op 11 februari

De heer Bult toonde zich in zijn welkomstwoord verheugd over het groot aantal leden, dat de weg naar A gene Bek, ondanks de felle koude, toch had weten te vinden.

Daarna kreeg de heer J. Mulder het woord voor zijn voordracht: "De Vos in de Noordhollandse duinen".

Nadat de Vos in de late Middeleeuwen uit het duingebied tussen Wijk aan Zee en Egmond was verdwenen, verschenen de eerste exemplaren er weer in de jaren 1968-1970.

De heer Mulder heeft met een aantal medewerkers de levenswijze bestudeerd van de Vossen in deze duinen met als doel gegevens te vergaren, waarop dan een goed beheer kan worden gebaseerd. In het studiegebied kunnen drie biotopen worden onderscheiden:

1. Open zeeduinen met weinig struiken.
2. Duinen met veel Meidoorn en Duindoorn.
3. Duinen beplant met naald- en loofbos.

Daarnaast zijn er twee plaatsen, waar water uit de Lek in het duin wordt geïnfiltreerd.

De aanwezigheid van Vossen in een terrein kan worden vastgesteld aan de hand van sporen en uitwerpselen. Wil

men meer te weten komen over de leefwijze van deze voornamelijk s' nachts actieve dieren, dan dient de techniek te hulp worden geroepen.

Hiertoe moeten de vossen eerst worden gevangen. Het gebruik van vangkooien of het uitgraven van holen leverde weinig succes op.

Het beste resultaat werd verkregen door de boven de grond slapende dieren op te jagen en in netten te drijven. De gevangen dieren worden voorzien van een oormerk en een zender die met een reflecterende band om de hals van het dier wordt gehangen.

Met behulp van een radiokruispeiling kan men dan de plaats van de Vos bepalen. Bij het onderzoek is het gebruikelijk één Vos gedurende de hele nacht te volgen en het dier om de vijf tot twintig minuten te peilen. Daarbij is gebleken, dat de activiteiten van elke Vos beperkt zijn tot één bepaald gebied, territorium genoemd. In dit gebied leeft één Vosfamilie. De mannetjes (rekels) spreiden hun activiteiten over het hele territorium.

Ze maken elke nacht een rondje, waarbij ze de territoriumgrenzen markeren met urinevlaggen en hun karakteristieke keutels, die vaak op verhoogde punten - een steen, paddestoel of prooirest - worden gedeponneerd.

Het voedsel, dat ze bemachtigen bestaat voor meer dan 90% uit Konij-

nen. Desondanks is het konijnenbestand niet verminderd. De Vos eet eerst de kop van het konijn en daarna het borststuk. De rest wordt begraven om de volgende dag te worden geconsumeerd. Een volwassen Konijn betekent namelijk twee dagen voedsel voor een vos, die ongeveer 500 gram per dag eet. Vossen eten ook vogels; daarvan blijven alleen de handvleugels en wat losse pennen over. Vooral tijdens de vijf tot zes weken durende periode, dat de jongen moeten worden gevoerd, worden ook Fazantenhennen en een enkele Meerkat gevangen. Hoewel de sterfte van de Fazantenhennen tijdens die periode ongeveer 40% bedraagt, is de stand van de Fazantenhennen door het hele jaar genomen gelijk.

Uit sporen in de sneeuw blijkt, dat de Vos weinig Spitsmuizen en Mollen eet. Vossen vangen wel Spitsmuizen en Mollen eet. Vossen vangen wel Spitsmuizen, maar vinden ze niet lekker en laten ze liggen.

Het onderzoek heeft uitgewezen, dat het ongeveer 3600 ha tellende duingebied is verdeeld in 22 territoria. In elk territorium leeft één vossefamilie, bestaande uit één rekel en één of meer vrouwtjes (moertjes). Het aantal moertjes is afhankelijk van het in het territorium beschikbare voedselaanbod. De moertjes in zo'n territorium zijn altijd aan elkaar verwant, dus

moeder en dochter of moeder, dochter en kleindochter.

In voedselarme gebieden leven in één territorium één rekel met één moertje. In het onderzochte gebied heeft elke rekel twee tot drie moertjes.

In de vosseholen - burchten genaamd - verblijven vooral de moertjes en wel vaker en langer, naarmate de zwangerschap vordert. Vlak voor de geboorte worden de moertjes steeds minder actief en verlaten de burcht maar twee keer per nacht gedurende een half uur tot één uur. Tijdens deze periode worden ze met voedsel verzorgd door de rekel. Omdat de rekel waarschijnlijk alleen het hoofdmoertje op deze manier helpt, komt er per territorium meestal maar één worp jongen - vier tot zeven stuks - groot.

De jonge Vossen zijn bij de geboorte

ongeveer zo groot als een Mol en blind. Na ongeveer zeven weken hebben de jongen praktisch het uiterlijk van een volwassen dier gekregen. Vanaf begin augustus moeten de jongen voor hun eigen voedsel zoeken. Voordat in januari de paartijd begint, moeten de jongen een territorium verwerven. Tweederde van het aantal moertjes kan in het geboorteterritorium blijven, de rest en alle rekels moeten een nieuw territorium zoeken. Vanaf september herbeginnen deze laatste uitstapjes buiten het geboorteterritorium te maken, die uiteindelijk leiden tot vestiging elders. In de herfst en winter zijn er dus veel jongen op pad en is het sterftecijfer hoog.

In januari/februari is de Vossepopulatie weer tot het uitgangsaantal gedaald en begint de voortplantingscy-

clus opnieuw.

Tijdens de levendige discussie, die zich na de voordracht ontspon, kwamen nog vele interessante aspecten van het leven van de Vos aan de orde, zoals de invloed van de Vos op het bestand aan grondbroeders als Wulp en Korhoen, de jacht op Vossen, hondsdoelheid, etc.

Een boeiende voordracht, die de aanwezigen ook nadat de voorzitter de bijeenkomst officieel had gesloten, nog voorzag van veel gesprekstof.

Erratum

In het verslag van de vorige bijeenkomst (Natuurhist. Maandbl. 74 (2): 17-18) is in de 10e regel van boven abusievelijk melding gemaakt van Rietganzen. De oplettende lezer zal begrepen hebben dat het hier Rietgorzen betrof.

De sabelsprinkhaan *Phaneroptera falcata* (Poda) weer in Nederland gevonden

H. van Buggenum, Kantstraat M10, St. Joost
J. Hermans, Hertestraat 21, Linne

Tijdens inventarisatiewerkzaamheden in diverse natuurgebieden in Midden-Limburg werd de sabelsprinkhaan *Phaneroptera falcata* (Poda) waargenomen. Het betreft de tweede bekende vondst in Nederland. De eerste waarneming van deze soort komt van de Brunssummerheide (WILLEMSE, 1968). Vanaf 1968 tot 1980 werden geen nieuwe waarnemingen meer gemeld (TILMANS, 1980).

In dit artikel zal worden ingegaan op de systematiek, de verspreiding en de levenswijze van deze voor Nederland zeer bijzondere soort. Er dient te worden opgemerkt dat de exacte vindplaats vooralsnog niet zal worden aangegeven. Mede door het feit dat de populatiegrootte gering is en het betreffende biotoop kwetsbaar, kan nog geen uitspraak worden gedaan over een duidelijke vestiging van de populatie. De kans op nadelige invloeden door wegvangen van exemplaren door verzamelaars wordt derhalve groot geacht.

Systematiek en lichaamsbouw

De in Nederland voorkomende sprinkhanen en krekels (Orthoptera) worden verdeeld in twee suborden: de Caelifera (kortspruiten) en de Ensifera (langspruiten). Tot deze laatste subor-

de behoren de sabelsprinkhanen (Tettigonioidea), welke vertegenwoordigd worden door vijf families. De familie der Phaneropteridae herbergt in West-Europa een viertal soorten, waarvan alleen *Phaneroptera falcata* en *Lepthophyes punctatissima* in Nederland werden waargenomen (DUYM en KRUSEMAN, 1983).

Phaneroptera falcata is een zeer

fraaie, slanke sabelsprinkhaan. De grasgroene dieren zijn gemakkelijk herkenbaar doordat de toch al lange voorvleugels korter zijn dan de zeer lange achtervleugels (fig. 1). In vlucht is de bruin gekleurde bovenzijde van het achterlijf zichtbaar. De cerci aan het uiteinde van het abdomen van het mannetje zijn aanvankelijk naar onderen gericht, maar buigen halverwege sterk naar boven (fig. 2a en 2b). Tijdens de copulatie hebben ze een functie bij het tegen elkaar houden van de geslachtsopeningen van mannetje en vrouwtje. Bij de vrouwelijke exemplaren valt de sterk gekromde legboor op. De zijkanalen van deze vijf tot zes millimeter lange legboor zijn voorzien van kleine tandjes (fig. 2c en 2d).

Verspreiding

Phaneroptera falcata heeft een Eurosiërisch verspreidingsgebied (fig. 3).